

ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

[Ποιος είδεν ήλιο από βραδιού] - Ελλάδα	Στεφανοφρυδάτη - Αλβανία
<p><i>Από τα προσφιλή θέματα των δημοτικών τραγουδιών είναι και η αγάπη, σε όλες της τις μορφές: αδελφική, συζυγική, ερωτική, προς τα παιδιά κ.λπ. Συχνά στα δημοτικά τραγούδια, το αίσθημα του έρωτα διαπλέκεται και τραγουδιέται μαζί με το θέμα της ομορφιάς, όπως στα παρακάτω.</i></p>	
<p>Ποιος είδεν ήλιο από βραδιού, άστρι το μεσημέρι; Ποιος είδε την πεντάμορφη, στη σκάλα ν' ανεβαίνει, να τρίζουν τα τριλίκια¹ της, να λάμπει η φορεσιά της, και τα ξανθά της τα μαλλιά να μοιάζουν το χρυσάφι, το πρόσωπό της στρογγυλό να 'ναι σαν το φεγγάρι, να 'ναι τα δυο ματάκια της αυγερινός και πούλια, να 'χει λαιμό για τα φλωριά, για τα μαργαριτάρια, τα χέρια της τα παχουλά ν' ασπρίζουν σαν το γάλα, και το κορμί της το λιγνό νά 'ναι σαν κυπαρίσσι, νά 'χει κορμί αγγελικό και μέση δαχτυλίδι, και δάχτυλα μασουρωτά,² για πέντε δαχτυλίδια, νά 'χει λαλιά ζαχαρωτή σε στόμα κοντυλένιο³, τα χείλη τα μυγδαλωτά νά 'ναι σαν το μερτζάνι⁴; Θε μου! και ποιος να την ιδεί, και να μη λαχταρίσει!...</p>	<p>Στεφανοφρυδάτη και μαυρομαλλούσα τι σου φταίω ο δόλιος χαμηλοβλεπούσα;</p> <p>Τράβηξε το πέπλο να σε καμαρώσω τι σου φταίω ο δόλιος που σε θέλω τόσο;</p> <p>Κάτασπρο το χέρι δάχτυλα κρινένια τι σου φταίω ο δόλιος και με βάζεις σ' έννοια;</p> <p>Σού 'βγαλα το πέπλο είδα τη θωριά σου το λαιμό τον άσπρο τα χρυσά φλουριά σου</p> <p>Αχ μωρή τσαχπίνα κάηκε η καρδιά μου... Χρυσοτρεντελίνα¹ είσαι πια δικιά μου!</p>
<p>¹ τριλίκια = πλεχτές κάλτσες· ² μασουρωτά = που έχουν κυλινδρικό σχήμα σαν μασούρι, ολοστρόγγυλα· ³ κοντυλένιο = σα να ζωγραφίστηκε με το κοντύλι, λεπτοκαμωμένο, χαριτωμένο ⁴ μερτζάνι = σπάνια βαθυκόκκινη φυσική χρωστική ουσία από κοχύλια.</p>	<p>¹ τρεντελίνα = κίτρινο φυτό που φυτρώνει σε μεγάλο ύψος, μεταφορικά η πολύ αδύνατη γυναίκα</p>



Μάρκος Βαμβακάρης, «Μαύρα μάτια, μαύρα φρύδια», 1935(;) (Ρεμπέτικο)

Μαύρα μάτια, μαύρα φρύδια,
κατσαρά μαύρα μαλλιά,
άσπρο πρόσωπο σαν κρίνο
και στο μάγουλο ελιά.

Τέτοια ομορφιά ποτές μου,
αχ τσαχπίνα μου γλυκιά,
δεν την έχω απαντήσει
μέσα σ' όλο το ντουινιά¹.

Μαυρομάτα μου, για σένα
εκατόνησα τρελός,
θα πεθάνω, δεν αντέχω,
έχω μείνει ο μισός.

Πόνους έχω εγώ κρυμμένους
μες στα φύλλα της καρδιάς
με τα μαγικά σου μάτια
όταν, φως μου, με κοιτάς.

¹ντουινιάς (ο) = ο κόσμος

Μπορείτε να ακούσετε το τραγούδι από τον ίδιο το δημιουργό του στο:
<http://www.youtube.com/watch?v=K37zwunBFhk>.



ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Στα τραγούδια αυτά μπορεί κανείς να αναγνωρίσει ένα κοινό θέμα/τόπο. Ποιο είναι αυτό;

.....

2. Ποιος περιγράφεται από ποιον. Γιατί όχι το αντίστροφο;

.....
.....
.....
.....

3. Ποια στοιχεία της φύσης χρησιμοποιεί ο λαός για να περιγράψει την ομορφιά της κόρης; Ποιο πιστεύετε ότι είναι το κοινό χαρακτηριστικό τους;

.....
.....
.....

4. Ποια γνωρίσματα συνθέτουν σε κάθε τραγούδι τον τόπο της γυναικείας ομορφιάς; Ας «κατασκευάσουμε» τον ιδανικό τύπο της γυναικείας ομορφιάς (πρόσωπο-σώμα) συνδυάζοντας τα στοιχεία των δύο τραγουδιών.*

[Ποιος είδεν ήλιο από βραδιού]	Στεφανοφρυδάτη	Ιδεότυπος της ωραίας

* Τι προσθέτει το ρεμπέτικο του Βαμβακάρη; Συγκρίνετε τον ιδανικό αυτό τύπο με τις απεικονίσεις ωραίων γυναικών που δίνονται παρακάτω (Δημιουργικές εργασίες, 2). Τι παρατηρείτε;



5. Ποιες διαφορές υπάρχουν μεταξύ των δύο δημοτικών τραγουδιών (αλλά και του ρεμπέτικου) ως προς την περιγραφή της ομορφιάς και του αισθήματος της αγάπης; Πώς τις εξηγείτε;

.....
.....
.....
.....

6. Πώς εκδηλώνεται στα τραγούδια το πάθος, ο καημός της αγάπης; Μπορείτε να βρείτε στοιχεία που να δηλώνουν ότι πρόκειται για «αρρώστια»;

.....
.....
.....
.....

7. Να συγκρίνετε τα δύο δημοτικά τραγούδια ως προς τη μορφή των στίχων και το ρυθμό τους και να εντοπίσετε τις διαφορές.

[Ποιος είδεν ήλιο από βραδιού]	Στεφανοφρυδάτη

8. Με ποια θεότητα εκφράστηκε η ομορφιά και ο έρωτας από τους αρχαίους Έλληνες; Ο Όμηρος αποκαλεί στα έπη του την ωραία Ελένη: *καλλίκομον* (ομορφομαλλούσα), *καλλιπάρηον* (ομορφοπρόσωπη), *λευκώλενον* (ασπροχέρα), *τανύπεπλον* (ομορφοντυμένη). Βρίσκετε να υπάρχουν ομοιότητες με τα δημοτικά τραγούδια; Τι σημαίνει αυτό;

.....
.....
.....
.....
.....






9. Να εντοπίσετε εικόνες που δείχνουν το σημερινό πρότυπο της γυναικείας ομορφιάς και να τις συγκρίνετε με το πρότυπο που αναδεικνύουν τα τραγούδια. Τι παρατηρείτε;

.....
.....
.....
.....
.....



Δημιουργικές εργασίες:

1. Να επιλέξετε ένα σύγχρονο τραγούδι με παρόμοιο θέμα που να σας αρέσει και να το συγκρίνετε με τα δύο δημοτικά τραγούδια. Τι ομοιότητες ή διαφορές εντοπίζετε; Που νομίζετε ότι οφείλονται;
2. Να συμπληρώσετε τα κενά έτσι ώστε να δημιουργήσετε ένα νέο, δικό σας τραγούδι από το παλιό. Μπορείτε, αν θέλετε, να χρησιμοποιήσετε στοιχεία από τα έργα τέχνης που βλέπετε δίπλα (η γυναικεία ομορφιά υμνήθηκε από πολλές μορφές τέχνης, σε όλες τις εποχές).

Στεφανοφρυδάτη τι σου φταίω ο δόλιος;	
..... να σε καμαρώσω που σε θέλω τόσο;	
Κάτασπρο το χέρι δάχτυλα κρινένια	
Σού 'βγαλα το πέπλο είδα τη θωριά σου το λαιμό τον άσπρο κάηκε η καρδιά μου... είσαι πια δικιά μου!	
	



ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

[Ποιος είδεν ήλιο από βραδιού]	Στεφανοφρυδάτη (Αλβανία)
<p><i>Από τα προσφιλή θέματα των δημοτικών τραγουδιών είναι και η αγάπη, σε όλες της τις μορφές: αδελφική, συζυγική, ερωτική, προς τα παιδιά κ.λπ. Συχνά στα δημοτικά τραγούδια, το αίσθημα του έρωτα διαπλέκεται και τραγουδιέται μαζί με το θέμα της ομορφιάς όπως στα παρακάτω.</i></p>	
<p>Ποιος είδεν ήλιο από βραδιού, άστρι το μεσημέρι; Ποιος είδε την πεντάμορφη, στη σκάλα ν' ανεβαίνει, να τρίζουν τα τριλίκια¹ της, να λάμπει η φορεσιά της, και τα ξανθά της τα μαλλιά να μοιάζουν το χρυσάφι, το πρόσωπό της στρογγυλό να 'ναι σαν το φεγγάρι, να 'ναι τα δυο ματάκια της αυγερινός και πούλια, να 'χει λαιμό για τα φλωριά, για τα μαργαριτάρια, τα χέρια της τα παχουλά ν' ασπρίζουν σαν το γάλα, και το κορμί της το λιγνό να 'ναι σαν κυπαρίσσι, να 'χει κορμί αγγελικό και μέση δαχτυλίδι, και δάχτυλα μασουρωτά,² για πέντε δαχτυλίδια, να 'χει λαλιά ζαχαρωτή σε στόμα κοντυλένιο³, τα χείλη τα μυγδαλωτά να 'ναι σαν το μερτζάνι⁴; Θε μου! και ποιος να την ιδεί, και να μη λαχταρίσει!...</p>	<p>Στεφανοφρυδάτη και μαυρομαλλούσα τι σου φταίω ο δόλιος χαμηλοβλεπούσα;</p> <p>Τράβηξε το πέπλο να σε καμαρώσω τι σου φταίω ο δόλιος που σε θέλω τόσο;</p> <p>Κάτασπρο το χέρι δάχτυλα κρινένια τι σου φταίω ο δόλιος και με βάζεις σ' έννοια;</p> <p>Σού 'βγαλα το πέπλο είδα τη θωριά σου το λαιμό τον άσπρο τα χρυσά φλουριά σου</p> <p>Αχ μωρή τσαχπίνα κάηκε η καρδιά μου... Χρυσοτρεντελίνα¹ είσαι πια δικιά μου!</p>
<p>¹ τριλίκια = πλεχτές κάλτσες· ² μασουρωτά = που έχουν κυλινδρικό σχήμα σαν μασούρι, ολοστρόγγυλα· ³ κοντυλένιο = σα να ζωγραφίστηκε με το κοντύλι, λεπτοκαμωμένο, χαριτωμένο ⁴ μερτζάνι = σπάνια βαθυκόκκινη φυσική χρωστική ουσία από κοχύλια.</p>	<p>¹ τρεντελίνα = κίτρινο φυτό που φυτρώνει σε μεγάλο ύψος, μτφ. η πολύ αδύνατη</p>



Μάρκος Βαμβακάρης, «Μαύρα μάτια, μαύρα φρύδια», 1935(;) (ΡΕΜΠΕΤΙΚΟ)

Μαύρα μάτια, μαύρα φρύδια,
κατσαρά μαύρα μαλλιά,
άσπρο πρόσωπο σαν κρίνο
και στο μάγουλο ελιά.

Τέτοιαν ομορφιά ποτές μου,
αχ τσαχπίνα μου γλυκιά,
δεν την έχω απαντήσει
μέσα σ' όλο το ντουινιά¹.

Μαυρομάτα μου, για σένα
εκατάντησα τρελός,
θα πεθάνω, δεν αντέχω,
έχω μείνει ο μισός.

Πόνους έχω εγώ κρυμμένους
μες στα φύλλα της καρδιάς
με τα μαγικά σου μάτια
όταν, φως μου, με κοιτάς.

¹ντουινιάς (ο) = ο κόσμος

Μπορείτε να ακούσετε το τραγούδι από τον ίδιο το δημιουργό του στο:
<http://www.youtube.com/watch?v=K37zwunBFhk>.



ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Στα τραγούδια αυτά μπορεί κανείς να αναγνωρίσει ένα κοινό θέμα/τόπο. Ποιο είναι αυτό;

Η γυναικεία ομορφιά, η αγάπη.

2. Ποιος περιγράφεται από ποιον. Γιατί όχι το αντίστροφο;

Περιγράφεται η γυναικεία ομορφιά από άντρα. Οι παραδοσιακές και ανδροκρατικές κοινωνίες δεν επέτρεπαν τη δημόσια εκδήλωση ανάλογων συναισθημάτων στις γυναίκες (μια τέτοια «εξωστρέφεια» ήταν αποδεκτή μόνο για τους άντρες που κυριαρχούσαν στη δημόσια ζωή).

3. Ποια στοιχεία της φύσης χρησιμοποιεί ο λαός για να περιγράψει την ομορφιά της κόρης;

Ουράνια σώματα / «κοσμικά» στοιχεία: ήλιος, αστέρια, φεγγάρι αυγερινός πούλια

Πολύτιμοι λίθοι: χρυσάφι (φλουριά), μαργαριτάρια

«Φυτικά» στοιχεία: κρίνος, κυπαρίσσι, τρεντελίνα (τα τελευταία πολύ ψηλά)

Κοινό χαρακτηριστικό τους: είναι απρόσιτα στον κοινό άνθρωπο

4. Ποια γνωρίσματα συνθέτουν σε κάθε τραγούδι τον τόπο της γυναικείας ομορφιάς; Ας «κατασκευάσουμε» τον ιδανικό τύπο της γυναικείας ομορφιάς (πρόσωπο-σώμα) συνδυάζοντας τα στοιχεία των δύο τραγουδιών.*

[Ποιος είδεν ήλιο από βραδιού]	Στεφανοφρυδάτη	Ιδεότυπος της ωραίας
ξανθά μαλλιά πρόσωπο στρογγυλό σαν φεγγάρι μάτια σαν αστέρια λαιμός άξιος για στολίδια / κοσμήματα χέρια παχουλά, άσπρα σαν το γάλα κορμί λιγνό σαν κυπαρίσσι μέση δαχτυλίδι δάχτυλα μασουρωτά (στρογγυλά) λαλιά ζαχαρωτή στόμα (λεπτοκαμωμένο) χείλη αμυγδαλωτά κοντυλένιο	στεφανοφρυδάτη (=τοξωτά φρύδια) μαυρομαλλούσα κάτασπρο χέρι δάχτυλα κρινένια λαιμός άσπρος, με φλουριά κορμί λιγνό (σαν την τρεντελίνα)	μαλλιά, ξανθά ή μαύρα φρύδια τοξωτά (και μαύρα: ρεμπέτικο) μάτια λαμπερά (και μαύρα: ρεμπέτικο) στόμα-χείλη λεπτοκαμωμένα (και λαλιά γλυκιά) μάγουλα με ελιά (ρεμπέτικο) πρόσωπο στρογγυλό και λευκό λαιμός άσπρος, με κοσμήματα χέρια - δάχτυλα, παχουλά και ολόλευκα κορμί λιγνό-μέση δαχτυλίδι

* Τι προσθέτει το ρεμπέτικο του Βαμβακάρη; Συγκρίνετε τον ιδανικό αυτό τύπο με τις απεικονίσεις ωραίων γυναικών που δίνονται παρακάτω (Δημιουργικές εργασίες, 2). Τι παρατηρείτε;

Το ρεμπέτικο προσθέτει το μαύρο χρώμα για τα φρύδια και τα μάτια και την ελιά στο μάγουλο. Η σύγκριση με τις εικόνες δείχνει ότι η γυναικεία ομορφιά υμνήθηκε από πολλές μορφές τέχνης, σε όλες τις εποχές με παρόμοιο τρόπο, με άλλα λόγια, ο «τόπος» της γυναικείας ομορφιάς εκφράζεται με τα ίδια αρχετυπικά στοιχεία ανεξαρτήτως μορφής τέχνης.

5. Ποιες διαφορές υπάρχουν μεταξύ των δύο δημοτικών τραγουδιών (αλλά και του ρεμπέτικου) ως προς την περιγραφή της ομορφιάς και του αισθήματος της αγάπης; Πώς τις εξηγείτε;

Το «Ποιος είδεν ήλιο» περιγράφει πολύ αναλυτικότερα την ομορφιά της κόρης απ' ότι το «Στεφανοφρυδάτη», όπου η έμφαση πέφτει στο πάθος του ερωτευμένου (βλ. π.χ. 3 φορές επανάληψη του «δόλιος» κ.ά.). Επίσης, τα μαλλιά της κόρης στο πρώτο είναι ξανθά, ενώ στο δεύτερο μαύρα. Οι διαφορές οφείλονται στο ότι στο πρώτο περιγράφεται η ιδανική («αρχετυπική») ομορφιά, ενώ στο Αλβανικό (όπως και στο ρεμπέτικο) μια πραγματική μεσογειακή ομορφιά, τυπική στις περιοχές όπου δημιουργήθηκαν τα τραγούδια.

6. Πώς εκδηλώνεται στα τραγούδια αυτά ο πόθος της αγάπης;

Ο ερωτικός καημός εκδηλώνεται στο τέλος των τραγουδιών, με επικλήσεις κι επιφωνήματα. Το πάθος αυτό είναι πιο τονισμένο στο «Στεφανοφρυδάτη» (αλλά και στο ρεμπέτικο «Μαύρα μάτια») με εκφράσεις όπως «ο δόλιος», «(με βάζεις) σ' έννοια», «κάηκε η καρδιά μου», στο αλβανικό, ή: «εκατάντησα τρελός / θα πεθάνω, δεν αντέχω, έχω μείνει ο μισός», «πόνους έχω κρυμμένους», στο ρεμπέτικο.

7. Να συγκρίνετε τα τραγούδια ως προς ως προς τη μορφή των στίχων και τον ρυθμό τους, και να εντοπίσετε τις διαφορές.






Ποιος είδεν ήλιο από βραδιού]	Στεφανοφρυδάτη
ιαμβικός 15 σύλλαβος με ομοιοκαταληξία «ατελή» ως επί το πλείστον, δηλ. συνηχούν μόνο τα φωνήεντα, π.χ.: μεσημέρι / ανεβαίνει, χρυσάφι / φεγγάρι, κ.ο.κ. ...άλλα χαρακτηριστικά του δημοτικού τραγουδιού: σταθερή τομή μετά την 8 ^η συλλαβή (χωρισμός σε 2 ημιστίχια, που συχνά «σημαίνεται» και από τη στίξη, π.χ. κόμματα), συμμετρία μορφής – περιεχομένου: το νόημα ολοκληρώνεται εντός ενός ημιστιχίου ή, το πολύ, στίχου	6 σύλλαβος στροφικό σύστημα (4στιχα) ομοιοκαταληξία (του 2 ^{ου} με τον 4 ^ο στίχο κάθε στροφής)

8. Με ποια θεότητα εκφράστηκε η ομορφιά από τους αρχαίους Έλληνες; Ο Όμηρος αποκαλεί στα έπη του την ωραία Ελένη: *καλλίκομον* (ομορφομαλλούσα), *καλλιπάρηον* (ομορφοπρόσωπη), *λευκώλενον* (ασπροχέρα), *τανύπεπλον* (ομορφοντυμένη). Βρίσκετε να υπάρχουν ομοιότητες με τα δημοτικά τραγούδια; Τι σημαίνει αυτό;

Η ομορφιά κι ο έρωτας εκφράστηκε με μια γυναικεία θεότητα, την Αφροδίτη, ενώ στον Όμηρο βλέπουμε τα ίδια χαρακτηριστικά του «τόπου της ομορφιάς» με τα δημοτικά τραγούδια. Αυτά δείχνουν ότι η γυναικεία ομορφιά έχει σημαντική θέση στην ιστορία του πολιτισμού, και ειδικότερα στον ελληνικό χώρο (μα και στον ευρύτερο γεωγραφικό-πολιτισμικό χώρο, της Μεσογείου, όπου αναπτύχθηκε ο ελληνικός πολιτισμός).

Δημιουργικές εργασίες:

1. Να επιλέξετε ένα σύγχρονο τραγούδι με παρόμοιο θέμα που να σας αρέσει και να το συγκρίνετε με τα δύο δημοτικά τραγούδια. Τι ομοιότητες ή διαφορές εντοπίζετε; Που νομίζετε ότι οφείλονται;
2. Να συμπληρώσετε τα κενά έτσι ώστε να δημιουργήσετε ένα νέο, δικό σας τραγούδι από το παλιό. Μπορείτε, αν θέλετε, να χρησιμοποιήσετε στοιχεία από τα έργα τέχνης που βλέπετε δίπλα.

Στεφανοφρυδάτη τι σου φταίω ο δόλιος;	
..... να σε καμαρώσω που σε θέλω τόσο;	
Κάτασπρο το χέρι δάχτυλα κρινένια	
Σού 'βγαλα το πέπλο είδα τη θωριά σου το λαιμό τον άσπρο κάηκε η καρδιά μου... είσαι πια δικιά μου!	
	

3. Να συγκρίνετε το ρεμπέτικο τραγούδι που ακολουθεί με τα δύο δημοτικά ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο και να παρατηρήσετε τις παρατηρήσεις σας. Μπορείτε να το ακούσετε από τον ίδιο το δημιουργό του στο:
<http://www.youtube.com/watch?v=K37zwunBFhk>.

Μάρκος Βαμβακάρης, «Μαύρα μάτια, μαύρα φρύδια», 1935(;) (Ρεμπέτικο)

Μαύρα μάτια, μαύρα φρύδια,
κατσαρά μαύρα μαλλιά,
άσπρο πρόσωπο σαν κρίνο
και στο μάγουλο ελιά.

Τέτοιαν ομορφιά ποτές μου,
αχ τσαχτίνα μου γλυκιά,
δεν την έχω απαντήσει
μέσα σ' όλο το ντουινιά¹.

Μαυρομάτα μου, για σένα
εκατάντησα τρελός,
θα πεθάνω, δεν αντέχω,
έχω μείνει ο μισός.

Πόνους έχω εγώ κρυμμένους
μες στα φύλλα της καρδιάς
με τα μαγικά σου μάτια
όταν, φως μου, με κοιτάς.

Ηλίας Πετρόπουλος, *Τα μικρά ρεμπέτικα*, Νεφέλη, Αθήνα 1990.

¹ντουινιάς (ο) = ο κόσμος



Από το Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας

- **Λαϊκή παράδοση και λογοτεχνία** (μύθοι – παραμύθια – δημοτικό τραγούδι) (Π.Σ.Λ. σελ. 83 β' έκδοση Α.Π., 2010)

αντιστοίχιση με ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΑΞΟΝΑ: ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ / ΙΣΤΟΡΙΑ

Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι:

- έμφαση στις παλαιότερες μορφές ζωής και στη λαϊκή πολιτιστική και λογοτεχνική κληρονομιά
- πρόσφορες αναφορές στη «συγγενή» παράδοση των λαών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης: Βαλκανικής χερσονήσου και Μεσογείου.

- **Λογοτεχνικός γραμματισμός** (Π.Σ.Λ. σελ. 83, β' έκδοση Α.Π., 2010)

«Γραμματική» της λογοτεχνικής γλώσσας		Θεωρία των λογοτεχνικών ειδών
<p>α. <ποιητικός λόγος></p> <p><input type="checkbox"/> η σύνταξη των ποιητικών «προτάσεων»:</p> <p>✓ ο κανόνας της «ισομετρίας»[συμμετρίας] μορφής & περιεχομένου: ολοκλήρωση νοήματος στο πλαίσιο ενός στίχου (ή το πολύ διστίχου)</p> <p>✓ “ασύμμετρες” ποιητικές συντάξεις: υπερβατό, επίταξη επιθέτου, διασκελισμός, κλωνισμός ή άρση τομής</p>	<p>β. <αφηγηματικός λόγος></p> <p><input type="checkbox"/> τα «<u>γραμματικά πρόσωπα</u>» της <u>αφηγηματικής γλώσσας</u>: το <i>εγώ</i> του αφηγητή, το <i>εσύ</i> του αποδέκτη, το <i>αυτός/-ή/-ό</i> περί ου ο λόγος</p> <p><input type="checkbox"/> τα “<u>δομικά</u>” υλικά του <u>αφηγηματικού κόσμου</u>: ιστορία (story), πλοκή (plot), επεισόδια (της «δράσης»), μοτίβα (leit-motifs) που χαρακτηρίζουν το ποίον και τη δράση των ηρώων</p>	<p>ι. είδη της λαϊκής στιχουργικής παράδοσης: το δημοτικό τραγούδι, η ποιητάρικη παράδοση, το ρεμπέτικο τραγούδι, λαϊκά στιχουργήματα σήμερα</p> <p><input type="checkbox"/> ομοιότητες / διαφορές στη θεματική, στη μορφή, στους εκφραστικούς τρόπους, σε συνάρτηση με το πολιτισμικό περιβάλλον παραγωγής τους</p>

□ **Για τη μεθοδολογία (Γυμνάσιο-Λύκειο)** (Π.Σ.Λ. σελ. 94-95, β' έκδοση Α.Π., 2010)

Σε ό,τι αφορά τη μεθόδευση της διδασκαλίας είναι σαφές, από την παρουσίαση των θεμάτων, ότι δίνεται έμφαση:

(α) στη **σύγκριση** των κειμένων με γνώμονα το σχήμα «παλαιό / σύγχρονο», ώστε να καταδειχθεί η ιστορικότητα και η διαχρονική εξέλιξη των θεμάτων («τόπων») και τρόπων της λογοτεχνικής δημιουργίας, αλλά και η διαλογική σχέση που αναπτύσσουν τα κείμενα γύρω από τον ίδιο θεματικό άξονα ή «σύνδεσμο»·

(β) στο **άνοιγμα** της διδασκαλίας σε κείμενα που ανήκουν όχι στενά στην ελληνική παράδοση αλλά στην ευρύτερη πνευματική παράδοση της οποίας η ελληνική αποτελεί αναπόσπαστο μέλος (την όμορη: της Μεσογείου και των Βαλκανίων, αλλά και τη συνολικότερη ευρωπαϊκή και την παγκόσμια), καθώς και σε διαθεματικές συναρτήσεις με άλλα γνωστικά αντικείμενα, όπου κρίνεται απαραίτητο, για την εμπάθυνση της διδασκαλίας·

(γ) στην **επικαιροποίηση** των θεμάτων: η σκοπιά που επιλέγεται, για την εκκίνηση και την κατάληξη του προβληματισμού, είναι αυτή της σύγχρονης εποχής, ακριβώς γιατί είναι η πιο οικεία και ενδιαφέρει πιο άμεσα τους μαθητές.

Σχετικά με τη διδασκαλία του **λογοτεχνικού γραμματισμού** ισχύει ό,τι επισημάνθηκε και για τις θεματικές ενότητες (αναφορικά με τη συγκριτική μέθοδο και τη συμπερίληψη κειμένων «συγγενών» παραδόσεων). Επισημαίνεται επιπλέον εδώ ότι η διδασκαλία της **«γραμματικής» της λογοτεχνικής γλώσσας** εστιάζει, ευνόητα, στη λογοτεχνία ως **σημειωτικό** σύστημα και δίνει έμφαση στη δομική ανάλυση (στο πώς τα επιμέρους «στοιχεία» της ποιητικής και αφηγηματικής γλώσσας συγκροτούν **σύστημα**), ενώ η **«θεωρία των λογοτεχνικών ειδών»** αναφέρεται στη λογοτεχνία ως αυτοτελές **αισθητικό** φαινόμενο και επιχειρεί να φωτίσει, συγκρίνοντας κείμενα-παραδείγματα, την ποικιλία των μορφών και των τρόπων με τους οποίους η λογοτεχνία εκφράζει (προσομοιώνει, μεταπλάθει) το πραγματικό, συγκροτώντας έναν «κόσμο» αφ' εαυτού, με τους δικούς του νόμους.